

અસ્વીકરણ: સ્થાનિક ભાષામાં અનુવાદિત આ ચુકાદા/હુકમનો હેતુ પક્ષકારોને તેમની ભાષામાં જાણકારી ઉપલબ્ધ કરાવવા માત્રનો છે અને તેનો અન્યથા ઉપયોગ થઈ શકશે નહિ. અન્ય તમામ વ્યવહારિક તેમજ સરકારી ઉદ્દેશો માટે મૂળ અંગ્રેજી ચુકાદો/હુકમ જ પ્રમાણિત અને માન્ય રહેશે.

DISCLAIMER: The translated judgement in vernacular language is meant for the restricted use of the litigant to understand it in his/her language and may not be used for any other purpose. For all practical and official purposes, the English version of the judgement shall be authentic and shall hold the field for the purpose of execution and implementation.

=====

અનામત રાખેલ : ૨૯/૦૭/૨૦૨૬

ચુકાદો જાહેર કરેલ : ૦૭/૦૮/૨૦૨૬

ગુજરાત હાઈકોર્ટ, અમદાવાદ ખાતે

આર/ફર્સ્ટ અપીલ નં. ૩૯૨૫/૨૦૦૭

મંજૂરી અને સહી માટે:

માનનીય ન્યાયમૂર્તિ શ્રી જે. સી. દોશી

=====

રિપોર્ટિંગ માટે મંજૂર	હા	ના

=====

ઈબ્રાહિમભાઈ કડવાભાઈ વોરા (તેમના વારસદારો અને કાયદેસરના

પ્રતિનિધિઓ મારફત) અને અન્ય

વિરુદ્ધ

અશરફખાન હફીજખાન

=====

ઉપસ્થિતિ:

અપીલકર્તા(ઓ) નં. ૧ તરફે શ્રી ચિન્મય એમ. ગાંધી (૩૯૭૯)

પ્રતિવાદી(ઓ) નં. ૧ તરફે શ્રી આરિફ એ. શેખ (૫૦૪૦)

પ્રતિવાદી(ઓ) નં. ૧ તરફે શ્રી એમ. એ. ખરાદી (૧૦૩૨)

=====

કોરમ: માનનીય ન્યાયમૂર્તિ શ્રી જે. સી. દોશી

સીએવી ચુકાદો

૧. કોડ ઓફ સિવિલ પ્રોસિજર, ૧૯૦૮ (ટૂંકમાં “ધી કોડ”) ની કલમ ૯૬ હેઠળની હાલની ફર્સ્ટ અપીલ, સિવિલ સૂટ નં. ૫૫/૨૦૦૪ માં પસાર કરાયેલા તારીખ ૦૪.૦૭.૨૦૦૭ ના ચુકાદા અને હુકમનામાને પડકારે છે, જેના દ્વારા વિદ્વાન સિટી સિવિલ કોર્ટ, અમદાવાદે વાદીનો દાવો ફગાવી દીધો હતો અને પ્રતિવાદીનો વળતો દાવો (આંક ૩૧) અંશતઃ મંજૂર કર્યો હતો.

૧.૧ વાદ્યસ્ત ચુકાદા દ્વારા, એવું જાહેર કરવામાં આવ્યું હતું કે વાદીની મિલકતની દક્ષિણ બાજુએ અને પ્રતિવાદીની મિલકતની પશ્ચિમ બાજુએ આવેલા દાવાવાળા રસ્તા/જાહેર માર્ગ/જાહેર શેરી પર કોઈપણ રીતે દબાણ કરવાનો વાદીને કોઈ અધિકાર નથી. વધુમાં એવું જાહેર કરવામાં આવ્યું હતું કે દાવાવાળી જાહેર શેરી/જાહેર માર્ગ/દાવાવાળા રસ્તા પર પ્રતિવાદીના દાવાવાળા રસ્તાના અધિકાર/આવવા-જવાના અધિકારમાં કોઈપણ પ્રકારનો અવરોધ, દખલગીરી અથવા વિશેષ ઊભો કરવાનો વાદીને કોઈ કાનૂની અધિકાર નથી.

૧.૨ વિદ્વાન સિટી સિવિલ કોર્ટે વાદીને કોઈપણ બાંધકામ કરતાં અથવા દાવાવાળા રસ્તા/જાહેર શેરી/જાહેર માર્ગ પરથી પસાર થવાના પ્રતિવાદી અને તેમના પરિવારના સભ્યોના અધિકારમાં કોઈપણ દબાણ, અડચણ, વિશેષ અથવા દખલગીરી કરતાં અટકાવતો કાયમી મનાઈહુકમ પણ મંજૂર કર્યો હતો.

૧.૩ વિદ્વાન સિટી સિવિલ કોર્ટ વધુમાં નિર્દેશ આપ્યો હતો કે, જો વાદી અગાઉની પરિસ્થિતિ (સ્ટેટસ ક્વો એન્ટે) પુનઃસ્થાપિત કરવામાં નિષ્ફળ જાય, તો સ્ટેટસ ક્વો એન્ટેની પુનઃસ્થાપના માટે જરૂરી કામગીરી હાથ ધરવા માટે કોર્ટ કમિશનરની નિમણૂક કરવામાં આવે.

૨. સરળતા અને સંક્ષિપ્તતા ખાતર, પક્ષકારોને વિદ્વાન સિટી સિવિલ કોર્ટ સમક્ષની તેમની મૂળ સ્થિતિ અને દરજ્જા તરીકે ઉલ્લેખિત કરવામાં આવે છે.

હકીકતલક્ષી વિગત:

૩. રેકર્ડ પરથી બહાર આવતી સંક્ષિપ્ત હકીકતો એવી છે કે વાદીએ બે મુખ્ય દાદ માગતો દાવો દાખલ કર્યો હતો. પ્રથમ, તેમણે સર્વે નં. ૨૫૨૧ અને ૨૫૨૨ ની સામે સર્વે નં. ૨૫૧૧-એ વાળા વાદીના રહેણાંક પરિસરના પાછળના રસ્તામાં આવેલી ચોકડી દૂર કરવાથી અને ઇંટોની દીવાલ તોડી પાડવાથી પ્રતિવાદીને કાયદો પોતાના હાથમાં લેતાં, બળજબરીથી અને કાયદાની યોગ્ય પ્રક્રિયાનું પાલન કર્યા વિના અટકાવતો કાયમી મનાઈદુકમ માગ્યો હતો.

૩.૧ તે ઉપરાંત, વાદીએ દાવાવાળી મિલકત પર વાદીના કથિત વિશિષ્ટ કબજા, શાંતિપૂર્ણ ભોગવટા અને સુખાધિકારમાં કોઈપણ અડચણ, અવરોધ, વિક્ષેપ અથવા દખલગીરી કરતાં પ્રતિવાદીને અટકાવતો કાયમી મનાઈદુકમ પણ માગ્યો હતો.

૩.૨ વાદી અમદાવાદના જમાલપુર દરવાજા, મચ્છી પીર દરગાહ સામે, મોઢાણીવાડ, જમાલપુર વોર્ડ ખાતે આવેલી સર્વે નં. ૨૫૧૧-એ, મ્યુનિસિપલ

સેન્સસ નં. ૧૮૨૭-૧ વાળી સ્થાવર મિલકતના કાયદેસરના માલિક હોવાનો દાવો કરે છે. વાદીના જણાવ્યા મુજબ, તેમના ભાઈ શ્રી મૂસાભાઈએ તેમની તરફેણમાં નોંધાયેલ સોંપણી દસ્તાવેજ કરી આપ્યો હતો, જેનાથી તેમના પર માન્ય માલિકી હક પ્રદાન થયો હતો.

૩.૩ પ્રતિવાદી તે જ વિસ્તારમાં વાદીની મિલકતની પાછળની બાજુએ આવેલ સર્વે નં. ૨૫૦૯ વાળા મકાનમાં રહે છે. વાદીના રહેઠાણની પાછળ આશરે ૬ ફૂટ અને ૭ ઇંચનું માપ ધરાવતો એક રસ્તો આવેલો છે. સદર રસ્તાની અડીને સર્વે નં. ૨૫૨૧ અને ૨૫૨૨ વાળી રહેણાંક મિલકતો આવેલી છે.

૩.૪ વાદીના જણાવ્યા મુજબ, સદર રસ્તાનો ઉપયોગ વાદી તેમજ સર્વે નં. ૨૫૨૧ અને ૨૫૨૨ ના ભોગવટોદારો દ્વારા આવવા-જવા માટે કરવામાં આવે છે. વાદીના રહેઠાણને અડીને આવેલા દાવાવાળા રસ્તાના ખૂણા પર, વર્ષ ૧૯૬૫ થી કથિત રીતે એક ચોકડી અસ્તિત્વમાં છે (“દાવાવાળી ચોકડી”). ચોકડીની આગળ, રસ્તો ઇંટોની દીવાલથી બંધ હોવાનું જણાવાયું છે. સદર દીવાલની પાછળ સર્વે નં. ૨૫૦૯ વાળા પ્રતિવાદીના રહેણાંક પરિસરનો એક ભાગ આવેલો છે (“દાવાવાળી દીવાલ”).

૩.૫ વાદી દલીલ કરે છે કે તેમના મકાનમાં આવવા-જવાના બે રસ્તા છે, એક જાહેર માર્ગ પરથી અને બીજો અંદરના ભાગમાંથી. તેમના જણાવ્યા મુજબ, પ્રતિવાદીએ તેમને દાવાવાળી ઇંટોની દીવાલ અને દાવાવાળી ચોકડી દૂર કરવા વિનંતી કરી હતી. વાદીએ બંને બાંધકામો પર પોતાના કાયદેસરના અધિકારોનો

દાવો કરીને આ વિનંતી નકારી કાઢી હતી. પ્રતિવાદી કાયદો પોતાના હાથમાં લેશે અને દાવાવાળી ચોકડી અને દાવાવાળી દીવાલને બળજબરીથી તોડી પાડશે તેવી દહેશત રાખીને વાદીએ ઉપરોક્ત દાદ માગતો હાલનો દાવો દાખલ કર્યો હતો.

૩.૬ સમન્સની બજવણી થતાં, પ્રતિવાદી હાજર થયા અને આંક ૧૫ પર પોતાની લેખિત કેફિયત દાખલ કરી. તેમણે આંક ૩૧ પર કોડ ઓફ સિવિલ પ્રોસિજર, ૧૯૦૮ ના ઓર્ડર ૮ રૂલ ૬એ હેઠળ વળતો દાવો પણ દાખલ કર્યો. તેઓ સર્વે નં. ૨૫૦૯ ના માલિક અને ભોગવટોદાર હોવાનું સ્વીકારતાં, પ્રતિવાદીએ વાદીના કથિત સુખાધિકાર સહિત ફરિયાદમાં કરાયેલા કથનોનો ઇનકાર કર્યો હતો. ખાસ દલીલ કરવામાં આવી હતી કે દાવાવાળી ચોકડી અને દાવાવાળી દીવાલ એ જાહેર રસ્તા પર ઊભા કરાયેલા ગેરકાયદેસર બાંધકામો હતા.

૩.૭ પ્રતિવાદીના જણાવ્યા મુજબ, રસ્તો હંમેશા ખુલ્લો રહ્યો હતો, પરંતુ વાદીએ પ્રતિવાદીને તેમના રસ્તાના અધિકારથી વંચિત કરવા માટે વિવાદિત બાંધકામો ઊભા કરીને ગેરકાયદેસર રીતે તેમાં અવરોધ ઊભો કર્યો હતો. તદનુસાર, વળતા દાવા દ્વારા, પ્રતિવાદીએ દાવાવાળી ચોકડી અને દાવાવાળી દીવાલને જાહેર રસ્તા પરના ગેરકાયદેસર દબાણ ગણીને તેને દૂર કરવાની માગણી કરી હતી અને વાદીને આગળ કોઈપણ દબાણ કરતાં અટકાવતા કાયમી મનાઈહુકમની પણ અરજ કરી હતી.

૩.૮ વાદીએ આંક ૩૨ પર વળતા દાવાના જવાબમાં પોતાની લેખિત કેફિયત દાખલ કરી, જેમાં તેમાં કરાયેલા તમામ કથનોનો ઇનકાર કર્યો હતો.

૩.૯ બંને પક્ષકારોએ મૌખિક તેમજ દસ્તાવેજી પુરાવા રજૂ કર્યા. મુદ્દાઓ (આંક ૩૦) ઘડ્યા પછી અને રેકર્ડ પરના પુરાવાની મૂલવણી કર્યા પછી, વિદ્વાન સિટી સિવિલ કોર્ટે વાદીનો દાવો ફગાવી દીધો અને ઉપરોક્ત શરતોમાં પ્રતિવાદીનો વળતો દાવો અંશતઃ મંજૂર કર્યો.

૩.૧૦ તેનાથી વ્યથિત થઈને, મૂળ વાદીએ હાલની ફર્ટ અપીલ દાખલ કરેલ છે.

પક્ષકારોના વિદ્વાન વકીલોની ઉપસ્થિતિ:

૪. અપીલકર્તા-મૂળ વાદી તરફે વિદ્વાન વકીલ શ્રી ચિન્મય ગાંધી અને સામાવાળા-મૂળ પ્રતિવાદી તરફે વિદ્વાન વકીલ શ્રી એમ. એ. ખરાદીને સાંભળ્યા. બંને વિદ્વાન વકીલોએ લેખિત રજૂઆતો દાખલ કરી છે, જે રેકર્ડ પર લેવામાં આવે છે.

અપીલકર્તાના વિદ્વાન વકીલની રજૂઆતો:

૫. અપીલકર્તા-વાદી તરફે વિદ્વાન વકીલ શ્રી ચિન્મય ગાંધી દ્વારા કરવામાં આવેલી રજૂઆતોનો સારાંશ નીચે મુજબ છે:

૫.૧ વિદ્વાન સિટી સિવિલ કોર્ટે રેકર્ડ પરના મૌખિક અને દસ્તાવેજી પુરાવાની મૂલવણી કરવામાં ગંભીર ભૂલ કરી છે.

પ.૨ વિદ્વાન સિટી સિવિલ કોર્ટે વાદીના પુરાવા (આંક ૩૩), પડોશી મોહમ્મદ અબ્દુલરહેમાન શેખની જુબાની (આંક ૭૫) અને સકીરમિયાં નૂરનબાઈ શેખના પુરાવા પર યોગ્ય રીતે વિચાર કરવામાં નિષ્ફળતા દર્શાવી, જે તમામ લોકોએ સુસંગત રીતે જુબાની આપી હતી કે વાદી અમદાવાદ મ્યુનિસિપલ કોર્પોરેશન (ટૂંકમાં “કોર્પોરેશન”) ની પરવાનગી સાથે પચાસથી વધુ વર્ષોથી દાવાવાળી ચોકડીનો ઉપયોગ કરતા હતા અને દાવાવાળી દીવાલ વર્ષ ૧૯૬૫ થી અસ્તિત્વમાં હતી.

પ.૩ મોહમ્મદ અબ્દુલરહેમાન શેખ (આંક ૭૫), પ્રતિવાદીના ભાડુઆત હોવા છતાં, તેમણે ૧૯૬૫ થી દાવાવાળી ચોકડી અને દાવાવાળી દીવાલના અસ્તિત્વનો સ્વીકાર કર્યો હતો. વિદ્વાન સિટી સિવિલ કોર્ટે આ મહત્વપૂર્ણ સ્વીકૃતિની અવગણના કરવામાં ગંભીર ભૂલ કરી છે.

પ.૪ વિદ્વાન સિટી સિવિલ કોર્ટે એવો નિષ્કર્ષ કાઢવામાં ભૂલ કરી કે સર્વે નં. ૨૫૦૯ ને દાવાવાળા રસ્તામાંથી રસ્તાનો અધિકાર હતો.

પ.૫ વિદ્વાન સિટી સિવિલ કોર્ટે પ્રતિવાદીના પુરાવાનું ખોટું અર્થઘટન કર્યું, ખાસ કરીને આંક ૯૬ પર નોંધાયેલી જુબાનીનું. તેણે આંક ૭૧ અને ૭૨ નું પણ ખોટું અર્થઘટન કર્યું, જે અપીલકર્તાના જણાવ્યા મુજબ દર્શાવે છે કે વાદીએ કોર્પોરેશનની પરવાનગી સાથે મ્યુનિસિપલ જમીન પર દાવાવાળી ચોકડી બાંધી હતી. આ દસ્તાવેજો વધુમાં સ્થાપિત કરે છે કે દાવાવાળા રસ્તામાંથી સર્વે નં. ૨૫૦૯ નો કોઈ પ્રવેશ ન હતો અને દાવાવાળી ચોકડી કોઈના આવવા-જવાના

અધિકારમાં અવરોધ કરતી ન હતી.

૫.૬ વિદ્વાન સિટી સિવિલ કોર્ટે દાવાવાળી દીવાલના લાંબા સમયના અસ્તિત્વ અને વપરાશ અંગેના વિપુલ પુરાવાની કદર કરવામાં પણ નિષ્ફળતા દર્શાવી. પરિણામે, એવી રજૂઆત કરવામાં આવી હતી કે વાદગ્રસ્ત ચુકાદો અને હુકમનામું સિટી સર્વે રેકર્ડ, રેકર્ડ પર ઉપલબ્ધ પુરાવા અને પુરાવાની મૂલવણીને નિયંત્રિત કરતા સ્થાપિત સિદ્ધાંતોથી વિપરીત છે.

૫.૭ ઉપરોક્ત રજૂઆતોને ધ્યાનમાં લેતાં, વિદ્વાન વકીલ શ્રી ગાંધીએ અરજ કરી કે અપીલ મંજૂર કરવામાં આવે અને વાદગ્રસ્ત ચુકાદો અને હુકમનામું કાયદેસર અમાન્ય ઠેરવી રદ કરવામાં આવે.

સામાવાળાના વિદ્વાન વકીલની રજૂઆતો:

૬. સામાવાળા-પ્રતિવાદી તરફે વિદ્વાન વકીલ શ્રી એમ. એ. ખરાદી દ્વારા કરવામાં આવેલી રજૂઆતોનો સારાંશ નીચે મુજબ છે:

૬.૧ ખુદ વાદીના પોતાના પુરાવા, ખાસ કરીને તેમની ઉલટતપાસ, સ્થાપિત કરે છે કે ચોકડી માટે આપવામાં આવેલી પરવાનગી માત્ર કામચલાઉ હતી અને વર્ષ ૧૯૭૧ થી ૧૯૭૫ વચ્ચે અમલમાં રહી હતી, અને ત્યારપછી નહીં.

૬.૨ પીડબલ્યુ-૨ એ પોતાની ઉલટતપાસમાં સ્વીકાર્યું હતું કે દાવાવાળો રસ્તો કોર્પોરેશનની માલિકીની જાહેર શેરી છે અને જનતાના દરેક સભ્યને તેનો ઉપયોગ કરવાનો અધિકાર છે. પીડબલ્યુ-૩ (આંક ૭૬) એ પોતાની ઉલટતપાસમાં

સ્વીકાર્યું હતું કે જોકે દાવાવાળો રસ્તો સંબંધિત દસ્તાવેજોમાં પ્રતિબિંબિત થાય છે, પરંતુ વાદી દ્વારા કથિત રીતે બાંધવામાં આવેલી દાવાવાળી દીવાલનો કોઈ સંદર્ભ નથી.

૬.૩ પ્રતિવાદી દ્વારા રજૂ કરાયેલા પુરાવા સાચી હકીકતલક્ષી સ્થિતિ નિર્ણાયક રીતે સ્થાપિત કરે છે. આંક ૯૬ પર તપાસવામાં આવેલા કોર્પોરેશનના અધિકારીએ સ્પષ્ટપણે જુબાની આપી હતી કે કોર્પોરેશનની જમીન પર ઊભેલું વિવાદિત બાંધકામ ગેરકાયદેસર છે. તેમની જુબાની, રેકર્ડ પરના દસ્તાવેજ પુરાવા સાથે વંચાણે લેતાં, સ્પષ્ટપણે સ્થાપિત કરે છે કે દાવાવાળી ચોકડી અને દાવાવાળી દીવાલ બંને કોર્પોરેશન પાસેથી કોઈ પરવાનગી મેળવ્યા વિના જાહેર શેરી પર વાદી દ્વારા ઊભા કરાયેલા અનધિકૃત બાંધકામો છે.

૬.૪ ઉપરોક્ત રજૂઆતોને ધ્યાનમાં લેતાં, સામાવાળા-પ્રતિવાદી તરફથી ઉપસ્થિત વિદ્વાન વકીલ શ્રી ખરાદીએ અરજ કરી કે હાલની અપીલ ફગાવી દેવામાં આવે.

વિશ્લેષણ:

૭. બંને પક્ષોના વિદ્વાન વકીલોની પરસ્પર વિરોધી રજૂઆતોને ધ્યાનમાં લેતાં અને વાદગ્રસ્ત વિસ્તૃત ચુકાદા અને હુકમનામા તેમજ રેકર્ડ અને કાર્યવાહી પર કાળજીપૂર્વક વિચારણા કરતાં, એવું જણાય છે કે વિદ્વાન સિટી સિવિલ કોર્ટ, ફરિયાદ અને વળતા દાવામાં પરસ્પર વિરોધી કેફિયતો પર વિચાર કર્યા પછી, આંક ૩૦ પર મુદ્દાઓ ઘડ્યા હતા, જે નીચે મુજબ વંચાય છે:

(૧) શું વાદી સાબિત કરે છે કે તે જમાલપુર દરવાજા પાસે આવેલ ૪૬.૭૨ ચોરસ મીટર ક્ષેત્રફળ ધરાવતા સર્વે નં. ૨૫૧૧/એ, મ્યુનિસિપલ સેન્સસ નં. ૧૮૨૭/૧ વાળા રહેણાંક મકાનનો એકમાત્ર અને વિશિષ્ટ માલિક છે?

(૨) શું વાદી સાબિત કરે છે કે તેના મકાનની પાછળની બાજુએ તેના કબજા હેઠળ છ થી સાત ફૂટની ખુણી જગ્યા છે જે ચોકડી તરીકે ઓળખાય છે જેનો તે ૧૯૬૫ થી ઉપયોગ કરતો હતો?

(૩) શું વાદી સાબિત કરે છે કે આ ચોકડી પછી છેક ૧૯૬૫ થી આ ખુણી જગ્યાને બંધ કરતી ઇંટોની દીવાલ છે?

(૪) શું વાદી સાબિત કરે છે કે સર્વે નં. ૨૫૦૯ નો ભોગવટોદાર એવો પ્રતિવાદી તેના માલિકી હકોને નુકસાન પહોંચાડવાના હેતુથી તેની મિલકતની પાછળની દીવાલ તોડવા અને તોડી પાડવા પ્રયાસ કરી રહ્યો છે?

(૫) શું વાદીના સુખાધિકાર, માલિકી હકો અને નાગરિક અધિકારો પ્રતિવાદી દ્વારા આપવામાં આવેલી સંભવિત ધમકીઓથી જોખમમાં મુકાવાની શક્યતા છે જો પ્રતિવાદીના આવા પ્રયાસને કાયમી મનાઈદુકમ દ્વારા અટકાવવામાં ન આવે?

(૬) શું વાદી દાવાવાળી મિલકતના સંબંધમાં કાયમી મનાઈદુકમ માટે હકદાર છે?

(૭) શું પ્રતિવાદી સાબિત કરે છે કે વાદીની મિલકતની પાછળ સામાન્ય જનતા માટેનો ખુલ્લો જાહેર શેરી રસ્તો છે અને ૧૯૬૦ થી પ્રતિવાદી દ્વારા ઉપયોગમાં

લેવાય છે?

(૮) શું પ્રતિવાદી સાબિત કરે છે કે વાદી ખોટો કામ કરનાર છે અને તેણે પ્રતિવાદીના મકાનની પશ્ચિમ બાજુએ ગેરકાયદેસર દીવાલ બનાવીને ગેરકાયદેસર કૃત્ય કર્યું છે અને તેથી દાદ મેળવવા હકદાર નથી?

(૮-એ) શું પ્રતિવાદી સાબિત કરે છે કે તે વળતા દાવાના ફકરા ૫-એ અને ૫-બી માં સમાવિષ્ટ દાદ મેળવવા હકદાર છે?

(૯) શો હુકમ અને હુકમનામું?

૮. મુદ્દા નં. ૧ અને ૮ નો હકારાત્મક જવાબ આપવામાં આવ્યો હતો. મુદ્દા નં. ૭ અને ૮એ નો અંશતઃ હકારાત્મક જવાબ આપવામાં આવ્યો હતો, જ્યારે બાકીના મુદ્દાઓનો નકારાત્મક જવાબ આપવામાં આવ્યો હતો. મુદ્દા નં. ૯ – શો હુકમ અને હુકમનામું.

૯. ઉપરોક્ત મુદ્દાઓના નિર્ણય પર, વિદ્વાન સિટી સિવિલ કોર્ટે વાદીનો દાવો ફગાવી દીધો અને પ્રતિવાદી દ્વારા કરાયેલો વળતો દાવો મંજૂર કર્યો.

૧૦. પક્ષકારોના વિદ્વાન વકીલોની રજૂઆતોને ધ્યાનમાં લેતાં, પક્ષકારો વચ્ચેનો વિવાદ મર્યાદિત ક્ષેત્રમાં રહેલો છે. વિચારણા માટે નીચેના પ્રશ્નો ઉપસ્થિત થાય છે:

(૧) શું વાદી દ્વારા બાંધવામાં આવેલી દાવાવાળી ચોકડી અને દાવાવાળી

દીવાલ કોર્પોરેશનની પરવાનગીથી ઊભી કરવામાં આવી હતી?

(૨) શું વાદીને જાહેર શેરી પર દાવાવાળી ચોકડી અને દાવાવાળી દીવાલ બાંધવાનો કોઈ કાનૂની અધિકાર હતો?

(૩) શું વિદ્વાન સિટી સિવિલ કોર્ટે વાદગ્રસ્ત ચુકાદા અને હુકમનામા દ્વારા વાદીનો દાવો ફગાવી દેવામાં અને પ્રતિવાદીના વળતા દાવાનું હુકમનામું કરવામાં કોઈ ભૂલ કરી છે?

(૪) શું એક દાવો દાવામાં પસાર થયેલ અને બીજું વળતા દાવામાં પસાર થયેલ એમ બે અલગ હુકમનામાને પડકારતી એક જ ફર્સ્ટ અપીલ પોષણીય છે?

(૫) શો હુકમ?

૧૧. રેકર્ડ પરના પુરાવા પર સીધા જતાં એવું જણાય છે કે વાદી પીડબલ્યુ-૧ (આંક ૩૬) તરીકે સાક્ષીના પાંજરામાં પ્રવેશ્યા હતા. તેમની ઉલટતપાસના ફરરા ૫ માં, તેમણે સ્વીકાર્યું હતું કે તેમણે પુરાવામાં રજૂ કરતાં પહેલાં આંક ૬૦ અને ૬૧ વાંચ્યા ન હતા અને સદર બંને દસ્તાવેજોમાંથી કોઈમાં દાવાવાળી ચોકડીનો કોઈ સંદર્ભ ન હતો. તેમણે વધુમાં સ્વીકાર્યું હતું કે દાવાવાળી દીવાલ કોર્પોરેશનની માલિકીની જમીન પર બાંધવામાં આવી હતી. તેમની ઉલટતપાસના ફરરા ૮ માં, વાદીએ વધુમાં સ્વીકાર્યું હતું કે દાવાવાળી ચોકડી પણ કોર્પોરેશનની જમીન પર બાંધવામાં આવી હતી અને તે મૂળ તેમના પુરોગામી દ્વારા બાંધવામાં આવી હતી.

૧૨. વાદીએ શ્રી મોહમ્મદ ગુલશન શેખની પીડબલ્યુ-૨ (આંક ૭૫) તરીકે તપાસ કરી હતી. તેમની ઉલટતપાસ દરમિયાન, તેમણે સ્વીકાર્યું હતું કે તેઓ પ્રતિવાદીના પરિસરમાં ભાડુઆત હતા. તેમણે વધુમાં સ્વીકાર્યું હતું કે તેઓ જ્યાં રહેતા હતા તે પરિસરની દક્ષિણ બાજુએ ખુદ્દી જમીન હતી, જેમાં આવવા-જવા માટેનો દરવાજો હતો. તેમણે સ્પષ્ટપણે સ્વીકાર્યું હતું કે સદર ખુદ્દી જમીન કોર્પોરેશનની હતી અને ઘણા રહેણાંક મકાનો સદર જમીનની આસપાસ આવેલા હતા, અને જનતાના દરેક સભ્યને તેના પરથી આવવા-જવાનો અધિકાર હતો. તેમણે એ પણ સ્વીકાર્યું હતું કે વાદીએ તેમને કોર્ટ સમક્ષ હાજર થવા અને બાબતમાં જુબાની આપવા વિનંતી કરી હતી. વાદીએ શ્રી શકીલ અહમદની પીડબલ્યુ-૩ (આંક ૭૬) તરીકે વધુ તપાસ કરી હતી. તેમની ઉલટતપાસમાં, તેમણે સ્વીકાર્યું હતું કે તેમનું રહેણાંક મકાન વિવાદિત રસ્તાની અડીને આવેલું છે. તેમણે વધુમાં સ્વીકાર્યું હતું કે તેમના વેચાણ દસ્તાવેજમાં દાવાવાળી દીવાલનો કોઈ સંદર્ભ નથી. તેમણે એ પણ સ્વીકાર્યું હતું કે દાવાવાળો રસ્તો નગરપાલિકાની માલિકીનો જાહેર રસ્તો છે અને જનતાના દરેક સભ્યને તેમાંથી પસાર થવાનો અધિકાર છે.

૧૩. પ્રતિવાદીએ કોર્પોરેશનના કર્મચારી શ્રી ગુરુમુખ ગોપીચંદ રિઝવાનીની પીડબલ્યુ-૨ (આંક ૮૬) તરીકે તપાસ કરી હતી. તેમની મુખ્ય તપાસમાં, તેમણે સ્પષ્ટપણે જણાવ્યું હતું કે દાવાવાળો રસ્તો કોર્પોરેશનનો છે અને તેની માલિકીનો છે. તેમણે વધુમાં જુબાની આપી હતી કે જાહેર શેરીની અડીને અથવા તેને અડીને રહેતી દરેક વ્યક્તિને સદર રસ્તામાંથી આવવા-જવાનો

અધિકાર છે. તેમણે એ પણ જણાવ્યું હતું કે વાદીએ કોર્પોરેશનની જમીન પર અનધિકૃત બાંધકામ કર્યું હતું. તેમની ઉલટતપાસમાં, આંક ૭૧ નો સંદર્ભ આપતાં સાક્ષીએ જણાવ્યું હતું કે કોર્પોરેશને ૧લી એપ્રિલ ૧૯૭૦ થી ૩૧ માર્ચ ૧૯૭૫ સુધીના સમયગાળા માટે દાવાવાળી ચોકડીનો ઉપયોગ કરવાની પરવાનગી આપતી માત્ર ફી વસૂલ કરી હતી. સાક્ષીએ પોતાની મેળે વધુ સ્પષ્ટતા કરી હતી કે ચોકડીનું બાંધકામ એ જાહેર જમીન પર ગેરકાયદેસર બાંધકામ અને દબાણ છે. તેમણે સમજાવ્યું કે જે વ્યક્તિએ નિર્ધારિત ફી ચૂકવી હતી તેને માત્ર નિર્દિષ્ટ સમયગાળા દરમિયાન ચોકડીનો ઉપયોગ કરવાની પરવાનગી આપવામાં આવી હતી અને ત્યારપછી કોઈ અધિકાર મળ્યો ન હતો. તેમણે વધુમાં જુબાની આપી હતી કે જાહેર રસ્તા પર આંક ૧૦૧ માં માર્ક ‘ઈ’ તરીકે દર્શાવેલ સમગ્ર બાંધકામ અનધિકૃત હતું. તેમણે એ પણ જણાવ્યું હતું કે કોર્પોરેશને આંક ૧૦૧ માં માર્ક ‘એફ’ તરીકે દર્શાવેલી દીવાલ બાંધી ન હતી અને તેથી, સદર દીવાલ પણ એક અનધિકૃત બાંધકામ હતું.

૧૪. આંક ૭૧ અને ૭૨, જેના પર વિદ્વાન વકીલ શ્રી ગાંધી દ્વારા નોંધપાત્ર આધાર રાખવામાં આવ્યો છે, તે વાદીના કેસને આગળ વધારતા નથી. તેનાથી વિપરીત, તે દસ્તાવેજો માત્ર એટલું જ સ્થાપિત કરે છે કે વાદી અથવા તેમના પુરોગામીને ફીની ચુકવણી પર ચોક્કસ સમયગાળા માટે ચોકડીનો ઉપયોગ કરવાની કામચલાઉ પરવાનગી આપવામાં આવી હતી. તેઓ જાહેર જમીન પર દાવાવાળી ચોકડી અથવા દાવાવાળી દીવાલ કાયમી ધોરણે

બાંધવા અથવા રાખવાની કોઈ કાનૂની સત્તા આપતા નથી.

૧૫. તે મુજબ રેકર્ડ પરના સમગ્ર મૌખિક અને દસ્તાવેજી પુરાવાની પુનઃ મૂલવણી કરતાં, આ કોર્ટનો સુવિચારિત અભિપ્રાય છે કે હાલની ફર્સ્ટ અપીલ ગુણદોષ વિનાની છે અને ફગાવી દેવાને પાત્ર છે.

૧૬. હજુ એક બીજું કાનૂની પાસું છે જે બાબતના મૂળ સુધી જાય છે. વાદગ્રસ્ત ચુકાદા અને હુકમનામા દ્વારા, વિદ્વાન સિટી સિવિલ કોર્ટે વાદીનો દાવો ફગાવી દીધો અને તે જ સમયે આંક ૩૧ પર પ્રતિવાદીનો વળતો દાવો મંજૂર કર્યો.

૧૭. ધી કોડનો ઓર્ડર ૮ રૂલ ૬એ, જે વળતા દાવાઓને નિયંત્રિત કરે છે, તે નીચે મુજબ વંચાય છે: “

૬એ. પ્રતિવાદી દ્વારા વળતો દાવો.— (૧) દાવામાં પ્રતિવાદી, નિયમ ૬ હેઠળ સેટ-ઓફ રજૂ કરવાના પોતાના અધિકાર ઉપરાંત, વાદીના દાવા સામે વળતા દાવા દ્વારા, દાવો દાખલ કરતાં પહેલાં અથવા પછી પરંતુ પ્રતિવાદીએ પોતાનો બચાવ રજૂ કર્યો તે પહેલાં અથવા પોતાનો બચાવ રજૂ કરવા માટે મર્યાદિત સમય પૂરો થાય તે પહેલાં પ્રતિવાદીને વાદી સામે ઉદ્ભવતા વાદકારણ સંબંધિત કોઈપણ અધિકાર અથવા દાવો રજૂ કરી શકે છે, પછી ભલે આવો વળતો દાવો નુકસાનીના દાવાના સ્વરૂપમાં હોય કે ન હોય:

પરંતુ આવો વળતો દાવો કોર્ટની આર્થિક અધિકારક્ષેત્રની મર્યાદાથી વધુ હોવો

જોઈએ નહીં.

(૨) આવા વળતા દાવાની અસર કોસ-સૂટ જેવી રહેશે જેથી કોર્ટ તે જ દાવામાં મૂળ દાવા અને વળતા દાવા બંને પર આખરી ચુકાદો જાહેર કરવા સક્ષમ બને.

(૩) કોર્ટ દ્વારા નિર્ધારિત કરવામાં આવે તેવા સમયગાળાની અંદર પ્રતિવાદીના વળતા દાવાના જવાબમાં લેખિત કેફિયત દાખલ કરવા માટે વાદી મુક્ત રહેશે.

(૪) વળતા દાવાને ફરિયાદ તરીકે ગણવામાં આવશે અને તે ફરિયાદોને લાગુ પડતા નિયમો દ્વારા સંચાલિત થશે.”

૧૮. ૩૯ ક્રમે ના સબ-૩૯ (૨) અને (૪) નું સંયુક્ત વાંચન તદ્દન સ્પષ્ટ કરે છે કે વળતો દાવો કોસ-સૂટની અસર ધરાવે છે અને તેને ફરિયાદ તરીકે ગણવો જરૂરી છે. પરિણામે, જ્યાં વાદીનો દાવો ફગાવી દેવામાં આવે છે અને પ્રતિવાદીનો વળતો દાવો મંજૂર કરવામાં આવે છે, ત્યાં અનિવાર્યપણે બે અલગ હુકમનામા અસ્તિત્વમાં આવે છે; એક વાદીનો દાવો ફગાવી દેતું અને બીજું પ્રતિવાદીનો વળતો દાવો મંજૂર કરતું.

૧૯. કોડ ઓફ સિવિલ પ્રોસિજરની કલમ ૯૬ “હુકમનામા” (ડિક્રી) સામે અપીલની જોગવાઈ કરે છે અને “હુકમનામાઓ” સામે નહીં. ધી કોડની કલમ ૯૬, જે મૂળ હુકમનામા સામે ફર્સ્ટ અપીલનો ઉપાય પૂરો પાડે છે, તે નીચે

મુજબ વંચાય છે:

૯૬. મૂળ હુકમનામા સામે અપીલ.- (૧) આ કોડના મુખ્ય ભાગમાં અથવા તે સમયે અમલમાં રહેલા અન્ય કોઈપણ કાયદા દ્વારા અન્યથા સ્પષ્ટપણે જોગવાઈ કરવામાં આવી હોય તે સિવાય, મૂળ અધિકારક્ષેત્રનો ઉપયોગ કરતી કોઈપણ કોર્ટ દ્વારા પસાર કરવામાં આવેલા દરેક હુકમનામા સામે આવી કોર્ટના નિર્ણયો સામે અપીલ સાંભળવા માટે અધિકૃત કોર્ટમાં અપીલ થઈ શકશે.

(૨) એકતરફી પસાર કરાયેલા મૂળ હુકમનામા સામે અપીલ થઈ શકે છે.

(૩) પક્ષકારોની સંમતિથી કોર્ટ દ્વારા પસાર કરાયેલા હુકમનામા સામે કોઈ અપીલ થઈ શકશે નહીં.

(૪) સ્મોલ કોઝ કોર્ટ દ્વારા સંજ્ઞાન લઈ શકાય તેવા સ્વરૂપના કોઈપણ દાવામાં હુકમનામા સામે, કાયદાના પ્રશ્ન સિવાય કોઈ અપીલ થઈ શકશે નહીં, જ્યારે મૂળ દાવાની વિષયવસ્તુની રકમ અથવા મૂલ્ય દસ હજાર રૂપિયાથી વધુ ન હોય.”

૨૦. વર્તમાન કેસમાં, અસફળ વાદીએ એક જ અપીલ દાખલ કરીને, પોતાના દાવાને ફગાવી દેતા અને પ્રતિવાદીના વળતા દાવાને મંજૂર કરતા બંને હુકમનામાને પડકારવાનો પ્રયાસ કર્યો છે. આવો માર્ગ કાયદામાં સ્વીકાર્ય નથી, કારણ કે ધી કોડની કલમ ૯૬ હેઠળ એક જ અપીલ દ્વારા બે અલગ

હુકમનામાને પડકારી શકાતા નથી.

૨૧. અપીલ મેમોના શરૂઆતના ફકરાનું અવલોકન વધુમાં દર્શાવે છે કે અપીલકર્તાએ હાલની અપીલ દ્વારા બંને હુકમનામાને પડકારવાનો કથિત દાવો કર્યો છે. નોંધપાત્ર રીતે, જોકે, દાદ કલોઝ માગવામાં આવેલી દાદને સ્પષ્ટપણે નિર્દિષ્ટ કરતો નથી. તેથી, અપીલકર્તા વાદીના દાવામાં પસાર કરાયેલ હુકમનામું અને પ્રતિવાદીના વળતા દાવા પર પસાર કરાયેલ હુકમનામું, અથવા બંને રદ કરવા માગે છે કે કેમ તે સંપૂર્ણપણે અસ્પષ્ટ છે. તેથી, અપીલનો મેમો મૂળભૂત ખામીથી પીડાય છે.

૨૨. આ તબક્કે, ૨૦૦૨(૦) એ.આઈ.આર.(ગુજ.) ૧૬૬ માં રિપોર્ટ થયેલ દારાયસ બમનશાહ મેધોરા વિ. નરીમાન બમનશાહ મેધોરા ના કેસમાં આ કોર્ટની ડિવિઝન બેન્ચના નિર્ણયનો સંદર્ભ લેવો યોગ્ય રહેશે, જેમાં ડિવિઝન બેન્ચે બે અલગ હુકમનામા સામે એક જ અપીલ પોષણીય છે કે કેમ તે પ્રશ્ન પર વિચાર કર્યો હતો. સુસંગત ફકરા ૭ થી ૧૩ અને ૧૮ નીચે મુજબ વંચાય છે:

“૭. બે હુકમનામામાંથી એક અપીલ થઈ શકે કે નહીં તે પ્રશ્ન ઉપરાંત, જે પ્રશ્ન વિવાદનું કેન્દ્ર હોવાથી હવે પછી વિચારવામાં આવશે, આ રજૂઆતના સંદર્ભમાં અમુક હકીકતલક્ષી પાસાં નોંધવા અને તેની સાથે વ્યવહાર કરવો જરૂરી છે. હકીકત એ છે કે અપીલ મેમોમાં બંને દાવાઓમાં સમાન ચુકાદા અને સમાન મુદ્દાઓના તારણોમાંથી ઉદ્ભવતા ગ્રાઉન્ડ્સ સમાવિષ્ટ છે તે

અપ્રસ્તુત છે. અપીલકર્તાએ સંયુક્ત મૂલ્યાંકન પર કોર્ટ ફી ચૂકવી છે કે કેમ, જાણે કે તે બે અપીલો હોય, અને/અથવા બે દાવાઓના સંયુક્ત મૂલ્યાંકન પર, તે ફરીથી અપ્રસ્તુત છે. હકીકત એ રહે છે કે અપીલ મેમોમાં સમાવિષ્ટ ગ્રાઉન્ડ (વીવી) પડકારની વિષયવસ્તુ તરીકે માત્ર એક જ હુકમનામાનો ઉલ્લેખ કરે છે. તેવી જ રીતે, અપીલમાં પડકારનો આધાર બનાવતું હુકમનામું માત્ર એક જ છે, જે અપીલ મેમો સાથે જોડાયેલા હુકમનામા પરથી જોઈ શકાય છે. આ હુકમનામું સ્પેશિયલ સિવિલ સૂટ નં. ૭૦૦/૨૦૦૦ માં આંક ૧૪૬ પર છે. અપીલ મેમો સાથે અન્ય કોઈ હુકમનામું જોડાયેલ નથી. તેથી, અપીલના સમર્થનમાં ભલે ગમે તે ગ્રાઉન્ડ્સ રજૂ કરવામાં આવે, ભલે તેને એક હુકમનામા સામેની અપીલ તરીકે ગણવામાં આવે કે બંને હુકમનામા સામેની અપીલ તરીકે, હકીકત એ રહે છે કે આ અપીલને હકીકતમાં બંને હુકમનામાને પડકારતી અપીલ તરીકે ગણી શકાય નહીં. સામાન્ય ચુકાદામાંથી ઉદ્ભવતા હુકમનામા પૈકી માત્ર એકને જ અપીલ પડકારે ત્યારે એક અપીલ થઈ શકે અને/અથવા પોષણીય હોઈ શકે કે કેમ તે કાયદાના પ્રશ્નથી સ્વતંત્ર છે.

૮. અપીલકર્તાના વિદ્વાન વકીલે પોતાની દલીલના સમર્થનમાં વિવિધ હાઈકોર્ટના નિર્ણયો સહિત અસંખ્ય નિર્ણયો પર આધાર રાખવાનો પ્રયાસ કર્યો છે. આ નિર્ણયોમાં નીચેનાનો સમાવેશ થાય છે: ૧. એ.આઈ.આર. ૧૯૨૭ લાહોર ૨૮૯, માઈ લચ્છી વિ. માઈ ભુક્ષી ના કેસમાં. ૨. એ.આઈ.આર. (૩૦) ૧૯૪૩ મદ્રાસ ૧૩૯, પપ્પમ્માલ વિ. મીનમ્માલ ના

કેસમાં. ૩. એ.આઈ.આર. ૧૯૬૯ અલ્હાબાદ ૫૦૪, જય નારાયણ વિ.
બુલાકી દાસ ના કેસમાં. ૪. જી.એલ.આર. ૨૮૨, હાજી ગુલામનબી વિ.
અબ્બાસભાઈ ના કેસમાં. ૫. એ.આઈ.આર. (૩૪) ૧૯૪૭ નાગપુર ૨૪૮,
મનોહર વિનાયક વિ. લક્ષ્મણ આનંદરાવ ના કેસમાં. ૬. એ.આઈ.આર.
૧૯૫૪ ત્રાવણકોર-કોચીન ૨૩૫, સુબ્રમણ્યમ વિ. નાગરામા ના કેસમાં. ૭.
આઈ.એલ.આર. ૨૯ મદ્રાસ ૩૩૩, પંચનદા વેલન વિ. વૈદ્યનાથ શાસ્ત્રીયલ
ના કેસમાં.

૯. અમારા મતે, આ દરેક નિર્ણયોની ક્રમશઃ તપાસ કરવી જરૂરી નથી કારણ
કે સર્વોચ્ચ અદાલતના કેટલાક અનુગામી નિર્ણયો દ્વારા તેને ધ્યાનમાં
લેવામાં આવ્યા છે, મૂલ્યાંકન કરવામાં આવ્યા છે, ચર્ચા કરવામાં આવી છે,
નોંધવામાં આવ્યા છે, અલગ પાડવામાં આવ્યા છે, મંજૂર કરવામાં આવ્યા છે
અથવા અસંમત થયા છે જેની અમે હવે પછી ચર્ચા કરીશું.

૧૦. જોકે, અમે ઉપરોક્ત નિર્ણયોથી સર્વોચ્ચ અદાલતના અનુગામી નિર્ણયો
દ્વારા ઊભા કરાયેલા તફાવત અને અગાઉના ડ્રજિકોણથી વિચલનને
સંક્ષિપ્તમાં જ નોંધી શકીએ છીએ. ઉપરોક્ત નિર્ણયો દ્વારા વિચારાયેલો વિવાદ
મુખ્યત્વે સીપીસીની કલમ ૧૧ માં સમાવિષ્ટ રેસ જ્યુડિકેટના સિદ્ધાંતો
આવા કેસોમાં લાગુ પડશે કે કેમ તેની પર તપાસવામાં આવ્યો છે. અમને
એવું જણાય છે કે માઈ લચ્છી (એ.આઈ.આર. ૧૯૨૭ લાહોર ૨૮૯) ના
કેસમાં ફુલ બેન્ચ દ્વારા પ્રથમ વખત દર્શાવવામાં આવેલ અને ત્યારબાદ

ભારતમાં વિવિધ હાઈકોર્ટ દ્વારા અપનાવવામાં આવેલ તર્કની લાઈન, કુલ બેન્ચ દ્વારા નિર્ધારિત સામાન્યકૃત સિદ્ધાંતમાંથી વહેતી જણાય છે કે તે જ મુદ્દાની અનુગામી તકરાર માટે બાધ ઊભો કરતો રેસ જ્યુડિકેટાનો સિદ્ધાંત ચુકાદા દ્વારા ઊભો થાય છે અને હુકમનામા દ્વારા નહીં.

૧૦.૧ અમારા મતે, એવું માનવું એક ઢીલું સામાન્યકરણ હશે કે રેસ જ્યુડિકેટાનો બાધ માત્ર ચુકાદા દ્વારા ઊભો થાય છે અને હુકમનામા દ્વારા નહીં. આ સામાન્યકરણ ત્યારે જ લાગુ થશે જો વિચારણા હેઠળનો પ્રશ્ન માત્ર ‘ઈશ્યુ એસ્ટોપલ’ સંબંધિત હોય, અને બે હુકમનામામાં પરિણામતા સામાન્ય ચુકાદા સંબંધિત ન હોય.

૧૦.૨ આ સંદર્ભમાં અમે એ હકીકતની અવગણના કરી શકીએ નહીં કે સીપીસી ની કલમ ૯૬ હેઠળની અપીલ માત્ર હુકમનામા સામે જ થાય છે અને ચુકાદા સામે નહીં. એ વાતની અવગણના કરી શકાય નહીં કે આ માત્ર ઢીલી વિભાવનાઓ નથી, પરંતુ તેનો ખૂબ ચોક્કસ અર્થ અને અર્થઘટન છે કારણ કે આ દરેકને સીપીસી હેઠળ સ્વતંત્ર રીતે વ્યાખ્યાયિત કરવામાં આવ્યા છે.

૧૦.૩ કલમ ૨(૯) ‘ચુકાદા’ ને હુકમનામા અથવા હુકમના કારણો પર ન્યાયાધીશ દ્વારા આપવામાં આવેલા નિવેદન તરીકે વ્યાખ્યાયિત કરે છે. તેની સામે, સીપીસી ની કલમ ૨(૨) દ્વારા ‘હુકમનામું’ એવા નિર્ણયની ઔપચારિક અભિવ્યક્તિ તરીકે વ્યાખ્યાયિત કરવામાં આવ્યું છે જે, તેને વ્યક્ત કરતી અદાલતના સંદર્ભમાં, દાવામાં વિવાદમાં રહેલી તમામ અથવા

કોઈપણ બાબતોના સંબંધમાં પક્ષકારોના અધિકારોનો નિર્ણાયક રીતે નિર્ણય કરે છે અને તે પ્રાથમિક અથવા આખરી હોઈ શકે છે. કાયદામાં ઉપયોગમાં લેવાતા આ બે શબ્દસમૂહો અને વિભાવનાઓ વચ્ચેના તફાવત પર અસંખ્ય સત્તાઓનો સંદર્ભ લેવો અમારા મતે જરૂરી નથી. આ તફાવતનો ટૂંકો સારાંશ એ છે કે ચુકાદો કોર્ટનો અભિપ્રાય બનાવે છે, જેમાં પક્ષકારોની કેફિયતો, મુદ્દાઓ, સંબંધિત પક્ષકારો દ્વારા રજૂ કરાયેલા પુરાવા, એકબીજા પર પુરાવાના વિવિધ ટુકડાઓની ક્રિયાપ્રતિક્રિયા, તારવેલા નિષ્કર્ષો અને કોર્ટ દ્વારા નોંધાયેલા હકીકતના તારણો સમાવિષ્ટ છે. ટૂંકમાં, ચુકાદો પ્રશ્નવાળું હુકમનામું પસાર કરવા માટે અદાલતના માત્ર ઔચિત્યને પ્રતિબિંબિત કરે છે. બીજી બાજુ, હુકમનામું એ ચુકાદાના આધારે કોર્ટ દ્વારા જાહેર કરાયેલા પક્ષકારો વચ્ચેના વિવાદમાં રહેલા અધિકારોનું સ્ફટિકીકરણ છે. પરિણામે, અમારા મતે, ચુકાદો અને હુકમનામું એવા શબ્દસમૂહો કે વિભાવનાઓ નથી જે એકબીજાના વિકલ્પ તરીકે વાપરી શકાય, તેમજ આ બંને વિભાવનાઓ એકબીજાને ઓવરલેપ કરતી નથી. અમારા મતે, આ જ કારણ છે કે સીપીસી ની કલમ ૯૬ માત્ર હુકમનામા સામે અપીલની પરિકલ્પના કરે છે, અને અનિવાર્ય અસરો દ્વારા, ચુકાદા સામે નહીં. વધુમાં, જ્યારે હુકમનામામાં સ્ફટિકીકૃત થયેલા પક્ષકારના અધિકારો કાયદાની યોગ્ય પ્રક્રિયા દ્વારા, સીપીસી ના ઓર્ડર ૨૧ હેઠળની અમલવારી કાર્યવાહી દ્વારા લાગુ કરવા માગવામાં આવે છે, ત્યારે આવી કાર્યવાહી માત્ર હુકમનામાના આધારે જ થઈ શકે છે, અને ચુકાદાના આધારે નહીં.

૧૦.૪ સામાન્ય ચુકાદામાંથી ઉદ્ભવતા હુકમનામા પૈકી એક સામે સિંગલ અપીલ થઈ શકે કે કેમ તે અંગે કાયદામાં સમગ્ર વિવાદ ઉપરોક્ત વિવિધ નિર્ણયોમાં માત્ર રેસ જ્યુડિકેટના સિદ્ધાંત સામે ચકાસીને અને લાગુ કરીને વિચારવામાં આવ્યો છે. આ નિર્ણયોના સંદર્ભમાં એ ધ્યાનમાં રાખવું જરૂરી છે કે સામાન્ય ચુકાદાનો સંદર્ભ, અને પરિણામે હુકમનામા પૈકી એકમાં પરિણમતા કથિત ચુકાદાનો સંદર્ભ, માત્ર એ સુનિશ્ચિત કરવા માટે જરૂરી છે કે શું ‘મૂળભૂત રીતે વિવાદિત પ્રશ્ન’ બંને દાવાઓમાં સામાન્ય હતો.

૧૧. ઉપરોક્ત નિર્ણયો પર વિચાર કરતી વખતે, જેને સર્વોચ્ચ અદાલતના અનુગામી નિર્ણયો દ્વારા પણ ધ્યાનમાં લેવામાં આવ્યા છે, એ પણ ધ્યાનમાં રાખવું જરૂરી છે કે રેસ જ્યુડિકેટના સિદ્ધાંત એ એકમાત્ર સિદ્ધાંત નથી જેના પર આ કાનૂની વિવાદ પર વિચાર કરી શકાય. અન્ય એક સિદ્ધાંત જે અમારા મતે આ વિવાદ પર અસર કરશે તે સંમતિ (એક્વિસન્સ) અને/અથવા એસ્ટોપલનો સિદ્ધાંત છે. આ સિદ્ધાંત વિવાદિત બાબત પર પણ લાગુ થશે, કારણ કે એવી દલીલ કરી શકાય કે જ્યારે સિંગલ અપીલમાં માત્ર એક જ હુકમનામાને પડકારવામાં આવે છે, ત્યારે બીજું હુકમનામું જે અપીલમાં વિષયવસ્તુ નથી, તે એવું હુકમનામું છે જેને સંમતિ આપવામાં આવી છે. આખરે તેનાથી કોઈ ફરક પડતો નથી કે સમાન કારણો અને સમાન તારણો બંને હુકમનામાને વાજબી ઠેરવે છે. આ કદાચ ગ્લાસને અડધો ભરેલો કહેવા અથવા તેને અડધો ખાલી કહેવા સમાન હોઈ શકે છે. એવું બની શકે કે આવા વર્ણનમાં અલગ અલગ વિભાવનાઓ હોય, જોકે વાસ્તવિક પરિણામ સમાન

હોય. કાયદામાં તફાવત ચુકાદા સામેની અપીલ અને હુકમનામા સામેની અપીલ વચ્ચેના વાસ્તવિક અને મહત્વપૂર્ણ તફાવતમાં રહેલો છે. એકવાર આ તફાવત સ્થાપિત થઈ જાય અને ધ્યાનમાં રાખવામાં આવે, પછી નીચે ચર્ચા કરાયેલા નિર્ણયોમાં સર્વોચ્ચ અદાલત દ્વારા વ્યક્ત કરાયેલા દ્રષ્ટિકોણની કદર કરવી એક સરળ કવાયત બની જાય છે.

૧૨. એ.આઈ.આર. ૧૯૬૬ એસ.સી. ૧૩૩૨ માં રિપોર્ટ થયેલ શિયોદન સિંહ વિ. દર્યાઓ કુંવર ના કેસમાં, સર્વોચ્ચ અદાલતે ખાસ જોયું કે જ્યાં સામાન્ય મુદ્દાઓ ધરાવતા બે દાવા હતા, અને ટ્રાયલ કોર્ટ દ્વારા ગુણદોષ પર દાવાઓનો નિર્ણય કરવામાં આવ્યો હતો જેના પરિણામે તેમાંથી બે અપીલો થઈ હતી, અને તેમાંથી એક અપીલ ફગાવી દેવામાં આવી હતી (જોકે ગુણદોષ પર નહીં), ત્યારે અપીલ કોર્ટનો નિર્ણય રેસ જ્યુડિકેટા રહેશે. એ નોંધવું સુસંગત છે કે સદર નિર્ણયમાં માઈ લરછી (ઉપર મુજબ) ના કેસમાં કુલ બેન્યના નિર્ણય પર ખાસ વિચાર કરવામાં આવ્યો છે, તેમજ એ.આઈ.આર. ૧૯૫૩ એસ.સી. ૪૧૯ માં રિપોર્ટ થયેલ નરહરિ વિ. શંકર ના કેસમાં સર્વોચ્ચ અદાલતના નિર્ણય પર પણ વિચાર કરવામાં આવ્યો છે.

૧૨.૧ સર્વોચ્ચ અદાલતના ઉપરોક્ત નિર્ણય એટલે કે શિયોદન સિંહ નો સર્વોચ્ચ અદાલત દ્વારા એ.આઈ.આર. ૧૯૯૩ એસ.સી. ૧૨૦૧ માં રિપોર્ટ થયેલ પ્રીમિયર ટાયર્સ લિમિટેડ વિ. ધી કેરળ સ્ટેટ રોડ ટ્રાન્સપોર્ટ કોર્પોરેશન ના કેસમાં તેના અનુગામી નિર્ણયમાં સંદર્ભ લેવામાં આવ્યો છે, વિચારવામાં

આવ્યો છે અને આધાર રાખવામાં આવ્યો છે. આ નિર્ણય એ.આઈ.આર. ૧૯૭૪ એસ.સી. ૧૩૨૦ માં રિપોર્ટ થયેલ રામગ્યા પ્રસાદ વિ. મુરલી પ્રસાદ ના કેસમાં સર્વોચ્ચ અદાલતના અગાઉના નિર્ણયને પણ ધ્યાનમાં લે છે અને એ.આઈ.આર. ૧૯૫૩ એસ.સી. ૪૧૯ માં રિપોર્ટ થયેલ નરહરિ વિ. શંકર ના કેસમાં સર્વોચ્ચ અદાલતના અગાઉના નિર્ણયથી તેને અલગ પાડે છે.

૧૨.૨ સદર નિર્ણયમાં (એટલે કે પ્રીમિયર ટાયર્સ લિમિટેડ (ઉપર મુજબ)) બે દાવાઓ હતા જે જોડાયેલા હતા અને એકસાથે ચલાવવામાં આવ્યા હતા કારણ કે બંને દાવાઓમાં વિવાદનું સ્વરૂપ સમાન હતું. ઘડવામાં આવેલા મુદ્દાઓ પણ સમાન હતા. આ કેસમાં અપીલકર્તાએ પોતાના દાવાના એક ભાગ માટે દાવો ફગાવી દેવા સામે કોઈ અપીલ દાખલ કરી ન હતી, પરંતુ તેના દ્વારા દાખલ કરાયેલા દાવામાં અપીલમાં સામાવાળાની તરફેણમાં આપવામાં આવેલા હુકમનામા સામે અપીલ દાખલ કરવામાં આવી હતી. કેરળ હાઈકોર્ટ પોતાના નિર્ણયમાં અપીલકર્તાની અપીલને રેસ જ્યુડિકેટથી બાધિત ગણીને ફગાવી દીધી હતી કારણ કે જોડાયેલા દાવામાં નોંધાયેલું તારણ આખરી બની ગયું હતું કારણ કે તેને અપીલમાં પડકારવામાં આવ્યું ન હતું. સર્વોચ્ચ અદાલત સમક્ષની અપીલમાં એવી રજૂઆત કરવામાં આવી હતી, જેવી અમારી સમક્ષની અપીલમાં કરવામાં આવી છે, કે બંને દાવાઓ જોડાયેલા હતા અને સામાન્ય હુકમ દ્વારા નક્કી કરવામાં આવ્યા હતા, અને તેથી કોઈપણ દાવાના મુદ્દાઓ અગાઉના દાવામાં નક્કી કરવામાં આવ્યા હોવાનું કહી શકાય નહીં, અને પરિણામે સીપીસી ની કલમ ૧૧ નું મૂળભૂત

તત્વ સંતોષાશે નહીં. આ રજૂઆતને નરહરિ વિ. શંકર (ઉપર મુજબ) ના કેસમાં સર્વોચ્ચ અદાલતના અગાઉના નિર્ણય દ્વારા સમર્થન આપવાનો પ્રયાસ કરવામાં આવ્યો હતો. જોકે, સર્વોચ્ચ અદાલતે અવલોકન કર્યું કે નરહરિ વિ. શંકર (ઉપર મુજબ) ના કેસના નિર્ણયને શિયોદન સિંહ (ઉપર મુજબ) ના કેસમાં અલગ પાડવામાં આવ્યો છે, કારણ કે તે માત્ર એક જ દાવા સાથે સંબંધિત હતો અને તેથી તેમાંથી મેળવેલા અવલોકનો એવા કેસમાં સુસંગત ન હતા જ્યાં સામાન્ય હુકમ દ્વારા એક કરતાં વધુ દાવાનો નિર્ણય કરવામાં આવ્યો હતો. સર્વોચ્ચ અદાલતે પછી અવલોકન કર્યું કે તેની સમક્ષના વર્તમાન કેસમાં, અલગ અલગ દાવાઓ હતા જેમાંથી અલગ અલગ અપીલો દાખલ કરવાની હતી. સદર નિર્ણયના ફક્ત ૪ માં સર્વોચ્ચ અદાલતે તેથી નિષ્કર્ષ કાઢ્યો કે જ્યાં જોડાયેલા દાવાઓમાંથી ઉદ્ભવતી અપીલ ગુણદોષ પર ફગાવી દેવામાં આવે છે, ત્યાં બીજી સાંભળી શકાતી નથી અને તેને ફગાવી દેવી જ પડશે.

૧૨.૩ સર્વોચ્ચ અદાલત દ્વારા એ પ્રશ્ન પર પણ વિચાર કરવામાં આવ્યો હતો કે જ્યાં કોઈ અપીલ દાખલ કરવામાં ન આવે ત્યાં શું થાય, જેવું કે જોડાયેલા દાવામાં હુકમનામા સામે સર્વોચ્ચ અદાલત સમક્ષના કેસમાં હતું. સર્વોચ્ચ અદાલતે ખાસ જોયું કે ચુકાદા કે હુકમનામા સામે અપીલ દાખલ ન કરવાની અસર એ છે કે તે આખરી બની જાય છે. આ આખરીપણું માત્ર કાયદા અનુસાર જ દૂર કરી શકાય છે. જ્યારે જોડાયેલા દાવામાં ચુકાદા કે હુકમનામા સામે અપીલ કરવામાં આવતી નથી ત્યારે પણ આ જ પરિણામો આવે છે.

સર્વોચ્ચ અદાલતના આ અવલોકનો, જે સદર નિર્ણયના પેરા ૬ માં તેના દ્વારા નોંધાયેલા તારણો દ્વારા વધુ મજબૂત થયા હતા, તે નીચે મુજબ છે: ‘આમ, અપીલ દાખલ ન કરવાના કારણે જોડાયેલા દાવામાં નોંધાયેલા તારણનું આખરીપણું, કોર્ટને અન્ય દાવામાં અપીલ સાથે આગળ વધતાં અટકાવે છે.’

૧૨.૪ સદર નિર્ણયમાં સર્વોચ્ચ અદાલત દ્વારા કરાયેલા અવલોકનોના સંદર્ભમાં, અને ખાસ કરીને સદર નિર્ણયના પેરા ૪ અને ૬ માં કરાયેલા અવલોકનોના સંદર્ભમાં, અમારો એવો પણ અભિપ્રાય છે કે સર્વોચ્ચ અદાલત સંમતિ અને ઈશ્યુ એસ્ટોપલના સિદ્ધાંતોને પણ ધ્યાનમાં લઈને અને સામેલ કરીને, માત્ર રેસ જ્યુડિકેટના સિદ્ધાંતો પર આધાર રાખવા અને સંદર્ભ લેવાના અગાઉના સિદ્ધાંતોથી અમુક હદ સુધી અલગ થઈ છે. ઉપર ચર્ચા કર્યા મુજબ, સંમતિ અને ઈશ્યુ એસ્ટોપલનો સિદ્ધાંત પણ સુસંગત છે અને આવી અપીલની પોષણીયતાની તરફેણમાં અને વિરુદ્ધમાં ઉઠાવવામાં આવેલી દલીલોની કાયદેસરતા અને માન્યતાની તપાસ કરવા માટે લાગુ કરી શકાય છે.

૧૩. એ.આઈ.આર. ૧૯૯૭ એસ.સી. ૩૭૬૦ માં રિપોર્ટ થયેલ રામ પ્રકાશ વિ. ચરણ કૌર ના કેસમાં સર્વોચ્ચ અદાલતનો નિર્ણય પણ સુસંગત અને પ્રસ્તુત છે.

૧૩.૧ આ નિર્ણય એવી હકીકતો પર આધારિત છે જે અમારી સમક્ષની

હકીકતો સમાન છે. સર્વોચ્ચ અદાલતે ખાસ ઠરાવ્યું કે જ્યાં એક દાવાના તારણોને અપીલની ગેરહાજરીમાં આખરી બનવા દેવામાં આવ્યા હતા, ત્યાં અન્ય દાવાના તારણો સામે દાખલ કરાયેલી અપીલ રેસ જ્યુડિકેટના સિદ્ધાંતોથી બાધિત થશે.

૧૩.૨ સદર નિર્ણયના પેરા ૨ માં સર્વોચ્ચ અદાલતે નીચે મુજબ અવલોકન કર્યું:

‘૨. એ સ્પષ્ટ થશે કે અરજદાર અને સામાવાળાઓના દાવાઓ એક જ વાદકારણમાંથી ઉદ્ભવ્યા હોવાથી અને અપીલ કોર્ટનું એવું તારણ કે દુષ્કૃત્ય કે ગેરવર્તણૂકના કારણે સામાવાળાઓને નુકસાન થયું હતું તે આખરી બનવા દીધું હોવાથી, જે હુકમનામું સ્પેશિયલ લીવ પિટિશનની વિષયવસ્તુ છે તેને પડકારી શકાતું નથી. તે જ પ્રશ્ન સીધો વિવાદમાં હતો અને બંને દાવાઓની વિષયવસ્તુ હતી. તે આખરી બનવા દીધું હોવાથી, તેમાં જઈ શકાતું નથી કારણ કે તેણે આખરીપણું પ્રાપ્ત કર્યું હતું, કારણ કે અરજદારે દાવાને ફગાવી દેતી અપીલ સામે કોઈ અપીલ દાખલ કરી ન હતી. આ પરિસ્થિતિને ધ્યાનમાં લેતાં, હાઈકોર્ટ એ નિષ્કર્ષ પર પહોંચવામાં સાચી હતી કે અરજદાર સામે દાવો ફગાવી દેવાનું હુકમનામું જે અપીલ સામે અરજદારે બીજી અપીલ દાખલ કરી છે તેમાં સીપીસી ની કલમ ૧૧ હેઠળ રેસ જ્યુડિકેટ તરીકે કાર્ય કરશે.’

૧૩.૩ અમે પસાર થતાં એ પણ અવલોકન કરી શકીએ છીએ કે વર્તમાન નિર્ણયમાં સર્વોચ્ચ અદાલતે માત્ર રેસ જ્યુડિકેટના સિદ્ધાંતો જ લાગુ કર્યા

નથી, પરંતુ સંમતિ અને ઈશ્યુ એસ્ટોપલના સિદ્ધાંતો લાગુ કરીને વૈકલ્પિક દ્રષ્ટિકોણથી પણ હકીકતોનો નિર્ણય કર્યો છે.

૧૮. ઉપરોક્ત પરિસરમાં, અમારો એવો અભિપ્રાય છે કે હાલની અપીલ પોષણીય નથી અને પરિણામે ખર્ચ અંગેના કોઈ હુકમ વિના ફગાવી દેવામાં આવે છે.”

૨૩. ઉપરોક્ત સ્થાપિત કાનૂની સ્થિતિને ધ્યાનમાં લેતાં, હાલની અપીલ, જે એક જ અપીલ દ્વારા બે અલગ હુકમનામાને પડકારવા માગે છે, તે પોષણીય નથી. ગુણદોષ વિનાની હોવા ઉપરાંત, અપીલ પોષણીયતાના ગ્રાઉન્ડ પર પણ નિષ્ફળ જાય છે.

નિષ્કર્ષ:

૨૪. ઉપરોક્ત કારણોસર, હાલની ફર્ટ અપીલ નિષ્ફળ જાય છે અને તદનુસાર ફગાવી દેવામાં આવે છે. સિવિલ સૂટ નં. ૫૫/૨૦૦૪ માં વિદ્વાન સિટી સિવિલ કોર્ટ, અમદાવાદ દ્વારા પસાર કરાયેલ તારીખ ૦૪.૦૭.૨૦૦૭ નો ચુકાદો અને હુકમનામું આથી પુષ્ટ કરવામાં આવે છે. વચગાળાની દાદ, જે કોઈ હોય, તો રદબાતલ થાય છે. રેકર્ડ અને કાર્યવાહી, જે કોઈ હોય, તો સંબંધિત કોર્ટને પરત મોકલવી. ખર્ચ અંગે કોઈ હુકમ નથી. હુકમનામું તદનુસાર દોરવું.

૨૫. જોડાયેલી સિવિલ એપ્લિકેશન, જે કોઈ હોય, તો ટકી શકતી નથી અને તદનુસાર તેનો નિકાલ કરવામાં આવે છે.

મનોજ

This judgment has been translated using an AI-assisted translation tool.

=====

અસ્વીકરણ: સ્થાનિક ભાષામાં અનુવાદિત આ ચુકાદા/હુકમનો હેતુ પક્ષકારોને તેમની ભાષામાં જાણકારી ઉપલબ્ધ કરાવવા માત્રનો છે અને તેનો અન્યથા ઉપયોગ થઈ શકશે નહિ. અન્ય તમામ વ્યવહારિક તેમજ સરકારી ઉદ્દેશો માટે મૂળ અંગ્રેજી ચુકાદો/હુકમ જ પ્રમાણિત અને માન્ય રહેશે.

DISCLAIMER: The translated judgement in vernacular language is meant for the restricted use of the litigant to understand it in his/her language and may not be used for any other purpose. For all practical and official purposes, the English version of the judgement shall be authentic and shall hold the field for the purpose of execution and implementation.

=====